

S P R I E D U M S

Rīgā 2008.gada 14.janvārī

Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departaments
kopsēdē šādā sastāvā:

kopsēdes priekšsēdētāja senatore V.Krūmiņa

senatore J.Briede

senatore D.Mīta

senators N.Salienieks

senatore I.Skultāne

tiesnese R.Vīduša

piedaloties atbildētājas Latvijas Republikas pusē pieaicinātās iestādes Tieslietu ministrijas pārstāvei Ilvai Gertneri un Veselības ministrijas pārstāvim Mārim Abaroniņam,

atklātā tiesas sēdē izskatīja administratīvo lietu, kas ierosināta, pamatojoties uz *V.L.* pieteikumu par Rīgas pilsētas Dzimtsarakstu nodaļas atteikumu veikt izmaiņas *V.L.* dzimšanas reģistrā sakarā ar dzimuma maiņu, par pienākuma uzlikšanu Rīgas pilsētas Dzimtsarakstu nodaļai izdarīt labojumus *V.L.* dzimšanas reģistrā un morālā kaitējuma atlīdzinājumu, sakarā ar Rīgas pilsētas Dzimtsarakstu nodaļas kasācijas sūdzību un *V.L.* pretsūdzību par Administratīvās apgabaltiesas 2007.gada 11.aprīļa spriedumu.

Aprakstošā daļa

[1] 2004.gada 13.septembrī, papildu dokumentus iesniedzot arī 2004.gada 3.decembrī, *V.L.* vērsās Rīgas pilsētas Dzimtsarakstu nodaļā ar iesniegumu, lūdzot izdarīt labojumus viņas dzimšanas reģistrā sakarā ar dzimuma maiņu. Ar Rīgas pilsētas

Dzimtsarakstu nodaļas 2005.gada 12.janvāra vēstuli Nr.1.6/925 pieteicēja informēta, ka iesniegums nosūtīts izvērtēšanai Veselības ministrijai.

Ar Rīgas pilsētas Dzimtsarakstu nodaļas 2005.gada 20.janvāra vēstuli Nr.1.6/119 V.L. informēta, ka atbilstoši Veselības ministrijas vēstulei, lai veiktu izmaiņas dzimšanas reģistrā sakarā ar personas dzimuma maiņu, personai jāiesniedz ārstniecības iestādes vai ārsta izziņa, kurā būtu uzrādīta personas dzimuma maiņa un dzimums. Tāpat V.L. informēta, ka Rīgas pilsētas Dzimtsarakstu nodaļa 2005.gada 20.janvārī pieprasījusi SIA „Ādažu privātslimnīca” izsniegt šādu izziņu.

2005.gada 28.februārī Rīgas pilsētas Dzimtsarakstu nodaļa V.L. sniedza atbildi Nr.1.6/L-925, kurā konstatēts, ka ārstniecības iestāde nav apstiprinājusi, ka V.L. dzimums izmainīts no „sieviete” uz „vīrietis”. Tādējādi dzimšanas reģistrā nevar veikt izmaiņas sakarā ar dzimuma maiņu.

[2] Pieteicēja iesniedza Administratīvajā rajona tiesā pieteikumu par Rīgas pilsētas Dzimtsarakstu nodaļas atteikumu veikt izmaiņas pieteicējas dzimšanas reģistrā sakarā ar dzimuma maiņu un par pienākuma uzlikšanu izdarīt labojumus viņas dzimšanas reģistrā. Pieteikums pamatots ar tālāk minētajiem argumentiem.

[2.1] 2004.gada 23.augustā un 25.novembrī pieteicēja veikusi divas operācijas ar mērķi mainīt dzimumu. Vēršoties Rīgas pilsētas Dzimtsarakstu nodaļā, pieteicēja iesniegumam pievienoja attiecīgus izrakstus no ambulatorā slimnieka medicīniskās kartes. Pieteicēja uzskata, ka ir iesniegusi ārstniecības iestādes vai ārsta izziņu, kurā uzrādīta personas dzimuma maiņa un dzimums. Rīgas pilsētas Dzimtsarakstu nodaļa prettiesiski kavē labojumu izdarīšanu dzimšanas reģistrā, tādējādi radot pieteicējai nelabvēlīgas sekas – pieteicēju nevar identificēt kā personu.

Pieteicēja ir informēta par gadījumu, kad Rīgas pilsētas Dzimtsarakstu nodaļa ir izdarījusi labojumus dzimšanas reģistrā, pamatojoties uz tieši tādiem pašiem dokumentiem kā pieteicējas gadījumā – izrakstiem no ambulatorā slimnieka medicīniskās kartes. Līdz ar to tiek pārkāpts vienlīdzības princips un tiesiskās paļāvības princips.

[2.2] Vienīgie normatīvie akti, kuros regulēta ierakstu izdarīšanas kārtība dzimšanas reģistrā, ir likums „Par civilstāvokļa aktiem” un tieslietu ministra apstiprinātā 1998.gada 2.septembra instrukcija „Par civilstāvokļa aktu reģistrāciju Latvijas Republikā”. Minētās instrukcijas 130.punktā paredzēts, ka izmaiņas personas civilstāvokļa aktu reģistra ierakstā, to papildinot vai labojot, veic uz dzimtsarakstu nodaļas atzinuma, ieinteresētās personas pieteikuma, tiesas sprieduma vai administratīvā

akta pamata. 131.punktā noteikts, ka uz administratīvā akta pamata dzimšanas reģistra ierakstu papildina, ja nepieciešams papildināt reģistra ierakstu ar jaunu, dzimumam atbilstošu, vārda un uzvārda formu sakarā ar dzimuma maiņu.

[2.3] Tā kā pieteicēju nevar kā personu identificēt, tiek pārkāptas pieteicējas tiesības brīvi pārvietoties, tiesības piedalīties valsts pārvaldē, tiesības uz darbu, tiesības uz izglītību.

[2.4] Rīgas pilsētas Dzimtsarakstu nodaļas rīcība, nosūtot pieteicējas iesniegumus izvērtēšanai Veselības ministrijai un pieprasot ārstniecības iestādes vai ārsta izziņu, kurā būtu uzrādīta personas dzimuma maiņa un dzimums, pieteicēju pazemo. Šāda veida operācijas ir dziļi personiska lieta un lielākajai sabiedrības daļai ir zināmi aizspriedumi pret tām, tādēļ pieteicēja nevēlas sniegt informāciju plašākai sabiedrībai. Pieteicējai ir tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību. Ievērojot minēto, pieteicēja lūdz nodarītā morālā kaitējuma atlīdzinājumu Ls 7000, ko varētu izmantot papildu konsultācijās pie psihoterapeita, lai spētu atgūt psiholoģisko līdzsvaru.

[3] Administratīvā rajona tiesa ar 2006.gada 6.februāra spriedumu pieteikumu noraidīja. Pieteicēja spriedumu pārsūdzēja.

[4] 2007.gada 6.februāra tiesas sēdē Administratīvā apgabaltiesa pieņēma lēmumu lietā atbildētājas pusē pieaicināt Veselības ministriju un pieteikuma daļā par morālā kaitējuma atlīdzinājumu – Tieslietu ministriju.

[5] Izskatījusi pieteicējas apelācijas sūdzību, Administratīvā apgabaltiesa ar 2007.gada 11.aprīļa spriedumu atzina par pamatotu un apmierināja pieteikumu daļā. Tiesa uzlika pienākumu Rīgas pilsētas Dzimtsarakstu nodaļai mēneša laikā no sprieduma spēkā stāšanās dienas izdarīt papildinājumus pieteicējas dzimšanas reģistrā sakarā ar dzimuma maiņu. Tiesa noraidīja pieteikumu daļā par morālā kaitējuma Ls 7000 atlīdzinājumu. Spriedums pamatots ar tālāk minētajiem argumentiem.

[5.1] Personas dzimums un tā maiņa ir viena no privātās dzīves sastāvdaļām, tāpēc ikvienai personai ir tiesības mainīt savu dzimumu. Personai, mainot dzimumu, ir tiesības publisko tiesību jomā prasīt kompetentai iestādei, lai tiktu atbilstoši papildināts dzimšanas reģistrs par personas mainīto dzimumu. No tā savukārt izriet personas tiesības uz vārdu un uzvārdu, kas atbilst personas dzimumam. Pieteicēja vērsās kompetentajā

iestādē – Rīgas pilsētas Dzimtsarakstu nodaļā – ar lūgumu veikt izmaiņas viņas dzimšanas reģistrā sakarā ar dzimuma maiņu.

[5.2] Pieteicēja ir uzsākusi darbības, lai mainītu dzimumu – veiktas divas medicīniskas operācijas. Saskaņā ar SIA „Ādažu privātslīmiņa” ārstu atzinumu pieteicējai veikta tikai daļēja dzimuma maiņas operācija (sieviešu primāro un sekundāro dzimumpazīmju likvidēšana), pilnīgai medicīniskai dzimuma maiņai nepieciešama vēl vismaz viena operācija. Tajā pašā laikā nav strīda par to, ka visas operācijas pilnīgai dzimuma maiņai nav iespējams veikt vienlaicīgi, turklāt, piemēram, veselības stāvokļa dēļ visas operācijas pilnīgai dzimuma maiņai personai var arī nebūt iespējams veikt. Šajā lietā pieteicēja apgalvo, ka arī bez pēdējās operācijas jūtas kā vīrietis, kā vīrieti viņu pēc ārējā izskata uztver arī sabiedrība, tāpēc viņa vēlas, lai arī personu apliecinošajos dokumentos viņas dzimums un vārds un uzvārds tiek norādīts kā vīrietim.

[5.3] Tiesiskais regulējums (likuma „Par civiltāvokļu aktiem” 33.pants, Civiltāvokļa aktu likuma 32.pants, Tieslietu ministrijas 1998.gada 2.septembra instrukcija „Par civiltāvokļu aktu reģistrāciju Latvijas Republikā”) nenosaka noteiktu un nepārprotamu kārtību, kādā veicami papildinājumi personas dzimšanas reģistrā sakarā ar dzimuma maiņu. Rīgas pilsētas Dzimtsarakstu nodaļas atteikums veikt izmaiņas pamatots ar apstākli, ka pieteicējas dzimšanas reģistra ieraksta papildināšanai sakarā ar viņas dzimuma maiņu nepieciešams administratīvais akts, kas konstatē personas dzimumu. Taču neviena spēkā esošā tiesību norma ne atteikuma izdošanas brīdī, ne šobrīd nav noteikusi kompetento iestādi, kura būtu tiesīga izdot konstatējošo administratīvo aktu par personas dzimuma maiņas gadījumā. Tas nozīmē, ka spēkā esošais tiesiskais regulējums vispār nenoteic kritērijus, pēc kādiem šāds konstatējošais administratīvais akts izdodams. Savukārt, ja nav šāda administratīvā akta izdevēja, nav pamata prasīt personai šādu administratīvo aktu iesniegt, ja tā vēlas papildināt dzimšanas reģistru sakarā ar dzimuma maiņu. Līdz ar to papildinājumi personas dzimšanas reģistrā sakarā ar dzimuma maiņu veicami, pamatojoties uz dzimtsarakstu nodaļas atzinumu sakarā ar personas iesniegumu. Savukārt, lai dzimtsarakstu nodaļa šādu atzinumu varētu pieņemt, tai ir tiesības un saskaņā ar Administratīvā procesa likuma 59.pantu arī pienākums iegūt lēmuma pieņemšanai nepieciešamo informāciju, konkrētajā gadījumā – pieprasot Veselības ministrijas un ārstniecības iestādes viedokli (atzinumu). Tomēr minētie atzinumi konkrēta lēmuma pieņemšanai nav obligāti saistoši. Iestādei katrā gadījumā rūpīgi jāizvērtē lietas faktiskie apstākļi, iesniegtie dokumenti un iestāžu atzinumi.

[5.4] Konkrētajā gadījumā Rīgas pilsētas Dzimtsarakstu nodaļa nepamatoti atteica izdarīt papildinājumus dzimšanas reģistrā.

Pirmkārt, saskaņā ar Administratīvā procesa likuma 15.panta divpadsmito daļu iestāde nedrīkst atteikties izlemt jautājumu, pamatojoties uz to, ka šis jautājums nav noregulēts ar likumu vai citu ārējo normatīvo aktu, kā arī nedrīkst atteikties piemērot tiesību normu, pamatojoties uz to, ka šī tiesību norma neparedz piemērošanas mehānismu, ka tas nav pilnīgs vai nav izdoti citi normatīvie akti, kas tuvāk regulētu attiecīgās tiesību normas piemērošanu.

Otrkārt, lietā nepastāv strīds, tātad nav šaubu par to, ka pieteicējas iesniegtajos dokumentos no SIA „Ādažu privātslimnīca” sniegtas patiesas ziņas.

Treškārt, dzimums ietver ne tikai sievietes un vīriešus raksturojošās bioloģiskās dzimumpazīmes, ko pamatā nosaka pēc dzimumorgānu atšķirībām, bet arī sociālās dzimumpazīmes, kas jau ir specifisku kultūras ietekmē veidojošos īpašību kopums, kas nosaka sieviešu un vīriešu sociālo uzvedību. Konkrētajā gadījumā nerodas šaubas par to, ka pieteicēja pilnībā (abos aspektos) vēlas mainīt dzimumu, kā arī veic attiecīgas darbības, lai to realizētu. Tas, ka pilnīgai dzimuma maiņai nepieciešamās operācijas nav iespējams veikt īsā laika posmā, turklāt atsevišķos gadījumos pilnībā vispār nav iespējams veikt, nevar ierobežot personas tiesības piederēt tai sociālajai grupai, kurai tā jūtas piederīga, ja persona veic no savas gribas atkarīgās, turklāt – neatgriezeniskas darbības šā mērķa sasniegšanai. Nav saskatāms, ka konkrētais atteikums ir nepieciešams demokrātiskā sabiedrībā, lai aizsargātu citu personu tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību vai tikumību.

Ceturtkārt, kompetentā iestāde konkrētajā gadījumā atstājusi bez ievērības iespēju piemērot vienlīdzības principu. Pieteicēja pamatoti atsaukusies uz līdzīgu gadījumu, kad citai personai salīdzināmos apstākļos veiktas izmaiņas dzimšanas reģistrā sakarā ar dzimuma maiņu.

Piektkārt, kompetentā iestāde konkrētajā gadījumā nepamatoti atkāpusies arī no savas pieņemtās prakses. Jau no 2002.gada izraksts no ambulatorā vai stacionārā slimnieka medicīniskās kartes (veidlapa Nr.027/u) pats par sevi tiek atzīts par vienu no dokumentiem, uz kura pamata papildināms ieraksts personas dzimšanas reģistrā sakarā ar dzimuma maiņu.

Ņemot vērā minēto, Rīgas pilsētas Dzimtsarakstu nodaļai uzliekams pienākums saskaņā ar Civilstāvokļa aktu likuma 32.pantu papildināt pieteicējas dzimšanas reģistrā ziņas sakarā ar pieteicējas dzimuma maiņu.

[5.5] Izlemjot jautājumu par morālā kaitējuma atlīdzināšanu, lai noteiktu tiesības uz atlīdzinājumu, jākonstatē tieša cēloņsakarība starp iestādes prettiesisko rīcību un cietušajam nodarīto kaitējumu.

Tiesa pievienojas pirmās instances tiesas atzītajam, ka nav tieša cēloniskā sakara starp Rīgas pilsētas Dzimtsarakstu nodaļas rīcību un pieteicējas norādītajiem viņas cilvēktiesību pārkāpumiem. Ja attiecībā pret pieteicēju tādi ir notikuši, viņai ir tiesības vērsties ar pieteikumu pret konkrētajām iestādēm, kas tos pieļāvušas. Pieteicējas minētie gadījumi attiecas uz personas diskrimināciju pēc tās dzimuma, taču nav saskatāms, ka, atsakot veikt papildinājumus dzimšanas reģistrā, pieteicēja būtu diskriminēta. Dzimtsarakstu nodaļas rīcība, vērstoties Veselības ministrijā un ārstniecības iestādē atzinuma saņemšanai, uzskatāma par tiesisku saskaņā ar Administratīvā procesa likuma 59.pantu un tā nav uzskatāma par informācijas sniegšanu plašākai sabiedrībai. Turklāt, uzliekot pienākumu iestādei papildināt pieteicējas dzimšanas reģistrā ziņas par dzimumu, pieteicēja ir panākusi to mērķi, ar kuru vērsās gan iestādē, gan tiesā.

[6] Par Administratīvās apgabaltiesas spriedumu Rīgas pilsētas Dzimtsarakstu nodaļa iesniegusi kasācijas sūdzību, kurā lūdz atcelt spriedumu daļā par pienākuma uzlikšanu Rīgas pilsētas Dzimtsarakstu nodaļai izdarīt papildinājumus pieteicējas dzimšanas reģistrā sakarā ar dzimuma maiņu. Kasācijas sūdzība pamatota ar tālāk minētajiem argumentiem.

[6.1] Tiesa nepareizi interpretējusi likuma „Par civilstāvokļu aktiem” 33.pantu. Tā kā pieteicējas dzimums vēl nav izmainīts, nevar izdarīt izmaiņas dzimšanas reģistrā.

[6.2] Tiesa nepamatoti paplašinājusi dzimtsarakstu nodaļas tiesības atzīt personas dzimuma maiņu, jo neviens normatīvais akts neparedz tai tiesības konstatēt personas dzimumu vai dzimuma maiņu un izdot par to administratīvo aktu. Ierakstus par personas dzimuma maiņu veic uz citu iestāžu izdoto konstatējošo administratīvo aktu pamata.

[6.3] Tiesa nepamatoti piemērojusi Administratīvā procesa likuma 15.panta divpadsmito daļu. Rīgas pilsētas Dzimtsarakstu nodaļa neatteicās pieņemt pieteicējas iesniegumu un to izskatīja.

[6.4] Rīgas pilsētas Dzimtsarakstu nodaļa nav pārkāpusi arī vienlīdzības principu, jo citos gadījumos ieraksti dzimšanas reģistros par personas dzimuma maiņu tika izdarīti, pamatojoties uz Veselības ministrijas viedokli par dzimuma maiņu vai ārsta vai ārstniecības iestādes sniegtu atzinumu par personas dzimuma maiņu.

[7] Pieteicēja iesniegusi pretsūdzību, lūdzot atcelt apgabaltiesas spriedumu daļā, ar kuru noraidīts pieteikums par morālā kaitējuma atlīdzināšanu. Pretsūdzībā norādīts, ka pieteicēja, cik vien ātri iespējams, ir veikusi darbības, lai varētu izdarīt izmaiņas dzimšanas reģistrā. Dzimtsarakstu nodaļa ir tā, kas nepamatoti atteikusi veikt izmaiņas, radot tiešu cēloņsakarību starp iestādes rīcību un pieteicējai radītajiem tiesību pārkāpumiem. Tiesai bija jāvērtē fakti par pieteicējas diskrimināciju.

[8] Par Rīgas pilsētas Dzimtsarakstu nodaļas kasācijas sūdzību Tieslietu ministrija iesniegusi paskaidrojumus, kuros pievienojas kasācijas sūdzības argumentiem.

[9] Tiesas sēdē atbildētājas pusē pieaicinātās iestādes Tieslietu ministrijas pārstāve puda viedokli, ka Rīgas pilsētas Dzimtsarakstu nodaļas kasācijas sūdzība ir pamatota, un neatzina pieteicējas pretsūdzību. Pārstāve puda viedokli, ka pretsūdzībā, ņemot vērā, ka tā iesniegta pēc kasācijas sūdzības termiņa izbeigšanās, nav pieļaujams pārsūdzēt apelācijas instances tiesas spriedumu kādā daļā, bet tikai izteikt iebildumus. Veselības ministrijas pārstāvis paskaidroja, ka pieteicējai vajadzēja rēķināties ar to, kādas prasības jāizpilda, ja vēlas reģistrēt dzimuma maiņu.

Uz tiesas sēdi nebija ieradusies pieteicēja, kā arī Rīgas pilsētas Dzimtsarakstu nodaļas pārstāvis. Ņemot vērā, ka par tiesas sēdi pieteicējai paziņots, Senāts nolēma lietu izskatīt bez neieradušos procesa dalībnieku klātbūtnes, jo atbilstoši Administratīvā procesa likuma 342.pantam procesa dalībnieka neierašanās nav šķērslis lietas izskatīšanai kasācijas instancē.

Motīvu daļa

[10] Atbildētājas pārstāve tiesas sēdē izvirzīja iebildumus pret Administratīvās apgabaltiesas sprieduma pārbaudi daļā, par kuru pieteicēja iesniegusi pretsūdzību. Senāts tālāk norādīto apsvērumu dēļ šos iebildumus par lietas izskatīšanas robežām uzskata par nepamatotiem.

Administratīvā procesa likuma 329.pants noteic, ka kasācijas sūdzību var iesniegt 30 dienu laikā no apelācijas instances tiesas sprieduma sastādīšanas dienas. Kasācijas sūdzības noraksti pēc tam tiek nosūtīti pārējiem procesa dalībniekiem, paziņojot, ka viņiem 30 dienu laikā no norakstu nosūtīšanas dienas ir tiesības iesniegt Senātam paskaidrojumus sakarā ar kasācijas sūdzību (Administratīvā procesa likuma 334.pants).

337.pants paredz, ka administratīvā procesa dalībnieks 30 dienu laikā no kasācijas sūdzības noraksta nosūtīšanas dienas var iesniegt Senātam savu pretsūdzību. Iesniedzot pretsūdzību, ievēro likuma 325., 326., 327., 328. un 332.panta noteikumus. Uzskaitītās normas noteic priekšnoteikumus apelācijas instances tiesas sprieduma pārsūdzēšanai, kā arī kasācijas sūdzības saturu (tai skaitā, jānorāda, kādā apjomā spriedumu pārsūdz) un pienākumu iesniegt norakstus. No minētajām normām ir skaidri secināms, ka pretsūdzība, lai arī tiesības to iesniegt pārsniedz sākotnējo kasācijas sūdzības iesniegšanai paredzēto laiku, ir sūdzība par spriedumu kādā konkrētā tā apjomā. Procesuālais dokuments, ar kuru procesa dalībnieks pauž tikai iebildumus par cita procesa dalībnieka iesniegto kasācijas sūdzību, ir paskaidrojumi sakarā ar kasācijas sūdzību Administratīvā procesa likuma 334.panta izpratnē.

Lai arī tādējādi pretsūdzības iesniedzējam rodas iespēja pārsūdzēt spriedumu pēc tam, kad beidzies kasācijas sūdzības iesniegšanas termiņš, šādai kārtībai ir pamatots izskaidrojums, kurš tika atzīts arī starpkaru perioda Senāta praksē. Kā pretsūdzības iesniegšanas iespējas jēgu skaidroja Senāts, nereti viena no pusēm apmierinās ar tiesas spriedumu vai lēmumu tikai tādēļ, ka otra puse to nepārsūdz. Par pretējās puses nodomu šai jautājumā tā uzzina tikai ar pārsūdzības noraksta saņemšanu, kas parasti notiek pēc likumā noteiktā pārsūdzības termiņa notecēšanas. Netaisni būtu atļaut vienam pārsūdzēt tiesas spriedumu tai daļā, ar kuru viņš nav apmierināts, bet otram, kurš spriedumu termiņā nav pārsūdzējis, neatļaut to tikai tādēļ, ka viņš apmierinātos ar spriedumu, ja arī pretējā puse to nepārsūdzētu. Šādos gadījumos izlīdzinošu taisnīgumu var atrast pretsūdzībā (pretapelācijas sūdzībā) (*sk. Senāta Civilā kasācijas departamenta 1938.gada 25.februāra lēmums. Publ.: Latvijas Senāta spriedumi (1918-1940). 14.sēj. Senāta Civilā kasācijas departamenta spriedumi (1937-1940). Faksimilzd. Rīga: Latvijas Republikas Augstākā tiesa, Senatora Augusta Lēbera fonds, 1998, 5513.-5514.lpp.*).

Līdz ar to kasācijas kārtībā sakarā ar pieteicējas pretsūdzību pārbaudāms apgabaltiesas spriedums arī daļā, kurā tika noraidīts pieteikums par morālā kaitējuma atlīdzinājumu.

[11] Šajā lietā pieteicēja ir pārsūdzējusi civilā stāvokļa reģistra iestādes – dzimtsarakstu nodaļas – atteikumu veikt izmaiņas dzimšanas reģistrā sakarā ar dzimuma maiņu. Pieteicēja uzskata, ka sakarā ar veiktajām medicīniskajām manipulācijām ir pamats mainīt ierakstu. Savukārt, kā secināms no Rīgas pilsētas Dzimtsarakstu nodaļas

kasācijas sūdzības un atbildētājas pārstāvju paskaidrojumiem tiesas sēdē, atbildētāja vispārīgi atzīst, ka persona var veikt dzimuma maiņas operāciju, taču tad šai personai ir jāreķinās, ka dzimuma maiņa netiks atzīta ar attiecīgu papildinājumu dzimšanas reģistrā, iekams dzimuma maiņa nebūs pilnībā pabeigta. Turklāt Rīgas pilsētas Dzimtsarakstu nodaļa uzskata, ka pati nevar izdot administratīvo aktu par dzimuma maiņu, bet var veikt ierakstu uz citas iestādes izdota konstatējoša administratīvā akta pamata.

Lai atbildētu uz kasācijas sūdzības argumentiem, ir būtiski dzimuma maiņas un tās atzīšanas jautājumus skatīt kopumā.

[12] Viens no pirmajiem autoritatīvajiem tiesību aktiem, kurā juridiski skaidrots transseksuālisma jēdziens un dota ievirze attieksmei pret šo parādību demokrātiskas valsts tiesību sistēmā, ir 1989.gadā pieņemtā Eiropas Padomes Parlamentārās asamblejas rekomendācija Nr.1117(1989) par transseksuālu personu stāvokli, kurā Eiropas Padomes Parlamentārā asambleja vērta Eiropas Padomes Ministru komitejas uzmanību uz nepieciešamību izstrādāt rekomendāciju ar aicinājumu dalībvalstīm izstrādāt tiesisko regulējumu šajā jautājumā.

Rekomendācijā skaidrots, ka transseksuālisms ir sindroms, ko raksturo duāla personība – fiziskā un psiholoģiskā, vienlaikus ar tik dziļu pārliecību par piederību otram dzimumam, ka tā mudina transseksuālu personu prasīt veikt atbilstošu ķermenisku „pārlabošanu”. Eiropas Cilvēktiesību tiesa lietā, kurā tiesību uz privāto dzīvi kontekstā tika vērtēts atteikums juridiski atzīt dzimuma maiņu, secināja, ka, lai arī nav viennozīmīgi vienots viedoklis par to, vai transseksuālisms ir tīri psiholoģisks fenomens vai saistīts ar smadzeņu fizisku īpatnību, tas neapšaubāmi ir plaši starptautiski atzīts kā medicīnisks stāvoklis, kam var piemērot attiecīgu ārstēšanu ar mērķi sniegt atvieglojumu (*sk. 2002.gada 11.jūlija spriedumu lietā Christine Goodwin pret Apvienoto Karalisti, 81*). Šī diagnoze iekļauta, citastarp, *Starptautiskajā slimību klasifikācijā* kā dzimuma identitātes traucējumi (*publ.: <http://www.who.int/classifications/apps/icd/icd10online/>*).

Iepriekš minētajā Eiropas Padomes Parlamentārās asamblejas rekomendācijā tiek norādīts, ka medicīnas progress, jo īpaši dzimuma maiņas ķirurģija, mūsdienās sniedz iespēju veikt ķermeņa korekcijas, saskaņojot fizisko un psiholoģisko dzimumu un tādējādi piešķirot personai dzimuma identitāti, kas ir izšķiroša personības pazīme. Šādām izmaiņām vajadzētu attiecīgi atspoguļoties datos par personas civilo statusu, papildinot oriģinālo ierakstu ar attiecīgām izmaiņām, kas savukārt ir pamats atjaunināt datus dzimšanas apliecībā un personu apliecinošos dokumentos un atļaut vārda maiņu.

Rekomendācijā atzīmēts, ka transseksuālisms izraisa samērā kompleksus jautājumus, kuri valstīm jārisina tādā veidā, kas saskan ar cilvēktiesībām. Ievērojot, ka speciāla tiesiskā regulējuma trūkuma gadījumā transseksuāli nereti tiek pakļauti diskriminācijai un privātās dzīves aizskārumiem, ka daudzu Eiropas Padomes dalībvalstu tiesiskais regulējums neļauj transseksuālām personām mainīt civilo statusu atbilstoši viņu izskatam, ārējai ķermeņa uzbūvei, psiholoģijai un sociālajai uzvedībai, būtu rekomendējams dalībvalstīm ieviest tiesisko regulējumu, ar ko (1) dzimšanas reģistrā un personu apliecinošos dokumentos tiktu labots ieraksts par personas dzimumu; (2) tiktu atļauta vārda maiņa; (3) tiktu aizsargāta personas privātā dzīve; (4) tiktu aizliegta diskriminācija personas pamattiesību un brīvību izmantošanā.

Kopumā Eiropas valstīs vispārējs princips ir dzimuma maiņas juridiska atzīšana gadījumā, ja tāda ir notikusi. Kopš sprieduma lietā *Christine Goodwin pret Apvienoto Karalisti* Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir atzinusi to kā valsts pienākumu cilvēktiesību jomā.

Tāpat atzīmējams, ka Eiropas Cilvēktiesību tiesa jautājumu par valsts pienākumu atzīt transseksuālu mainīto dzimumu skata pamatā divu Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas pantu kontekstā – tiesības uz privāto dzīvi (konvencijas 8.pants) un tiesības uz laulību (konvencijas 12.pants). Tā kā šajā lietā nav strīda par pieteicējas tiesībām uz laulības dzīvi, uz lietu attiecināms Latvijas Republikas Satversmes 96.pants, kas garantē ikvienam tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību. Eiropas Cilvēktiesību tiesa lietā *Christine Goodwin pret Apvienoto Karalisti* ir skaidrojusi, ka gadījumos, ja valsts likumi ir pretrunā ar personas identitātei svarīgu aspektu, var rasties nopietna iejaukšanās privātajā dzīvē. Stress un atsvešināšanās, kas rodas no neatbilstības starp to stāvokli sabiedrībā, kādu pieņēmis transseksuālis pēc operācijām, un statusu pēc likuma, kas atsakās atzīt dzimuma maiņu, nevar tikt uzskatīts par maznozīmīgu neērtību, kas cēlusies formalitāšu dēļ. Rodas konflikts starp sociālo realitāti un likumu, un tas spiež transseksuāli atrasties anomālā situācijā, kad viņš var piedzīvot tādas izjūtas kā ievainojamību, pazemojumu un trauksmi (*sprieduma 77.punkts, tāpat – 2002.gada 11.jūlija sprieduma lietā I. pret Apvienoto Karalisti 57.punkts*).

Tādējādi, vērtējot kritērijus (brīdi), kad valstij ir pienākums atzīt dzimuma maiņu, ir jāņem vērā, ka jānovērš tāda situācija, kad personai rodas atšķirība starp personas faktiski uz turpmāko laiku pieņemto dzimumu un juridisko statusu.

[13] No Latvijas tiesību normām var secināt, ka valsts pieļauj iespēju gan mainīt dzimumu, gan attiecīgi papildināt ierakstu dzimšanas reģistrā: gan agrāk spēkā esošajā likumā „Par civilstāvokļa aktiem” (33.panta pirmā daļa), gan šobrīd spēkā esošajā Civilstāvokļa aktu likumā (32.panta pirmā daļa) ir īpaši paredzēta iespēja papildināt dzimšanas ierakstu gadījumā, ja mainīts dzimums. Savukārt trūkst tiesību normu, kas noteiktu kritērijus, pēc kādiem vadīties, lai konstatētu, vai dzimuma maiņa likuma izpratnē ir notikusi.

[14] Lai arī personai ir tiesības veikt dzimuma maiņu un valstij ir attiecīgs pienākums to juridiski atzīt (tas ir, papildināt dzimšanas reģistra ierakstu), valstij ir ne tikvien tiesības, bet arī pienākums rūpīgi pārbaudīt, vai dzimuma maiņa patiešām ir notikusi un persona uz visu turpmāko dzīvi ir gatava dzīvot kā pretējā dzimuma pārstāvis.

Dzimuma maiņas juridiska atzīšana nozīmē identitātes juridisku maiņu – tiek mainīts gan ieraksts par dzimumu, gan mainīts vārds un uzvārds. Personas unikāla identifikācija un reģistrācija kā tāda pastāv sabiedrības kopējās interesēs, jo nodrošina noteiktību gan personu savstarpējās attiecībās, gan personas un valsts attiecībās. Pēc vispārīga principa galvenās identificējošās pazīmes (tai skaitā, vārds, dzimums) personai pastāv nemainīgas visā mūža laikā, un pēc tām personu atpazīst visās dzīves laikā nodibinātajās tiesiskajās attiecībās. Nedz faktiskā dzimuma maiņa, nedz ieraksta maiņa reģistrā pati par sevi neizbeidz vai negroza ilgstoši pastāvošas tiesiskās attiecības, kurās persona iepriekš sevi identificējusi ar citu vārdu un kā piederošu citam dzimumam, taču tā var apgrūtināt šādu tiesisko attiecību īstenošanu. Tāpat jāņem vērā, ka virknē tiesisko attiecību ir būtiska personas piederība noteiktam dzimumam (laulība, vecāku un bērnu attiecības, pabalsti un citi labumi sociālajā jomā, sports u.tml.). Tiesiskā drošība un noteiktība prasa, lai dzimuma maiņas juridiska atzīšana notiktu, ievērojot arī pārējās sabiedrības intereses. Eiropas Cilvēktiesību tiesa lietā *Christine Goodwin pret Apvienoto Karalisti* norāda, ka tiesa nevērtē zemu ar dzimuma maiņas atzīšanu saistītās grūtības un ietekmes, kuras neizbēgami radīs jebkuras nozīmīgas pārmaiņas sistēmā – ne tikai dzimšanas reģistrā, bet arī tādās jomās kā piekļuve personas datiem, ģimenes tiesības, paternitāte un adopcija, mantojuma tiesības, krimināltiesības, nodarbinātība, sociālā drošība, apdrošināšana (*sk. sprieduma 91.punktu*).

Līdz ar to ne katrreiz personas rīcība, sabiedrībā sevi prezentējot kā cita dzimuma personu vai veicot kādas darbības sava ķermeņa pārveidošanai, nozīmē beznosacījuma tiesības pieprasīt dzimuma maiņas publisku atzīšanu.

[15] Senāta ieskatā, ņemot vērā iepriekš teikto, kā arī to, ka dzimumapazīmju faktiskā izmaiņšana prasa vairākkārtējas un nopietnas medicīniskas manipulācijas un rada būtiskas fiziskas, tai skaitā neatgriezeniskas, izmaiņas, transeksuālas personas izvēli veikt dzimuma maiņu nevar uzskatīt par vieglprātīgu vai patvaļīgu izvēli, tā ir nepieciešamība, kas personai ļauj pilnvērtīgāk dzīvot sabiedrībā un baudīt savu privāto dzīvi. Kā norāda Eiropas Cilvēktiesību tiesa, no sabiedrības būtu sagaidāms, ka tā pacieš zināmas neērtības, lai dotu iespēju indivīdam dzīvot ar cieņu saskaņā ar dzimuma identitāti, ko viņš izvēlēties, nesot lielu personīgo upuri (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā Christine Goodwin pret Apvienoto Karalisti, 81, 91*).

Tādējādi šādos gadījumos valstij pēc iespējas personu saudzējošā veidā jānosaka, vai un kad ir objektīvs pamats dzimšanas reģistra ierakstu papildināšanai. Turklāt administratīvā procesa norisē apstākļu noskaidrošanā un lēmuma pieņemšanā par dzimšanas reģistra papildināšanu ir jāievēro Administratīvā procesa likuma 15.panta divpadsmitajā daļā minētais juridiskās obstrukcijas aizliegums, proti, iestāde un tiesa nedrīkst atteikties izlemt jautājumu, pamatojoties uz to, ka šis jautājums nav noregulēts ar likumu vai citu ārējo normatīvo aktu.

[16] Atbildētāja uzskata, ka vienīgais iespējamais un reizē arī pietiekamais apstiprinājums notikušai dzimuma maiņai ir ārsta vai ārstniecības iestādes izziņa, kurā būtu ietverts attiecīgs atzinums. Veselības ministrija šāda dokumenta nepieciešamību pamato ar to, ka pēc analogijas tiek piemērotas normas par jaundzimuša bērna reģistrācijai iesniedzamajiem dokumentiem, tā kā citu normu nav (*Veselības ministrijas vēstule, lietas 25.–26.lapa*).

Apgabaltiesa šādu prasību kvalificējusi kā prasību pēc citas iestādes izdota administratīvā akta (*apgabaltiesas sprieduma 13.2.punkts*). Rīgas pilsētas Dzimtsarakstu nodaļa kasācijas sūdzībā attiecīgi argumentē, ka ierakstu dzimšanas reģistrā var papildināt tikai uz administratīvā akta pamata.

Senāts pēc apgabaltiesas konstatētajiem apstākļiem secina, ka Dzimtsarakstu nodaļa nav izvirzījusi pieteicējai prasību iesniegt kādas iestādes izdotu administratīvo aktu. Ārsta vai ārstniecības iestādes izziņa, ko par nepieciešamu uzskatīja iestāde, nav

administratīvais akts Administratīvā procesa likuma izpratnē – to neizdod iestāde, tā nav publisko tiesību jomā, tai nav patstāvīgu tiesisko sekas. Faktiskos vai tiesiskos apstākļus apliecinotais izziņas pieprasīšana no privātpersonas ir pierādījumu vākšana faktisko apstākļu noskaidrošanai. Administratīvā apgabaltiesa līdz ar to nepamatoti ir kvalificējusi ārsta (ārstniecības iestādes) izziņas pieprasīšanu kā iestādes pieprasījumu iesniegt administratīvo aktu, un argumentācija šajā sakarā ir lieka. Minētā iemesla dēļ nav pamata šīs lietas ietvaros vērtēt, vai dzimtsarakstu nodaļa var papildināt dzimšanas reģistra ierakstu tikai uz administratīvā akta pamata, Senāts tādēļ nevērtē kasācijas sūdzības argumentus par šo jautājumu, turklāt atzīst, ka kļūda apgabaltiesas motivācijā nav novedusi pie nepareiziem secinājumiem, jo apgabaltiesa tālāk spriedumā pareizi ir norādījusi, ka Dzimtsarakstu nodaļai bija tiesības un arī pienākums pieprasīt un vērtēt atzinumus apstākļu noskaidrošanas nolūkā.

[17] Attiecībā uz kritērijiem, kādos dzimuma maiņa atzīstama par notikušu likuma izpratnē (kas ir pamats papildinājumam dzimšanas reģistrā), pilnībā ir akceptējamās likumdevēja tiesības šādus kritērijus noteikt. Vēl vairāk, apstākļos, kad jautājuma izlemšana par dzimuma maiņas juridisku atzīšanu ir piekritīga vienīgi reģistra iestādēm – dzimtsarakstu nodaļām, tas arī būtu no likumdevēja sagaidāms, jo apstākļu noskaidrošana bez vismaz aptuveni noteiktām formālām prasībām reģistra tipa iestādei tās parastās kompetences ietvaros var būt apgrūtināša un novest pie kļūdainiem lēmumiem. Taču, tā kā šobrīd konkrētāka tiesiskā regulējuma nav, iestādei un tiesai jēdziens „dzimuma maiņa” ir jāpiepilda ar saturu, pēc iespējas ievērojot cilvēktiesību normas (Latvijas Republikas Satversmes 96.pants un Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 8.pants – tiesības uz privāto dzīvi), bet atturoties noteikt tādas vispārīgus nosacījumus, kas varētu būt pretēji likumdevēja gribai.

[18] Senāts atzīst par pamatotu apgabaltiesas viedokli, ka paļaušanās tikai un vienīgi uz ārsta vai ārstniecības iestādes izziņu par notikušu dzimuma maiņu ir nepietiekama un neadekvāta, jo izvērtējams plašāks faktoru kopums. Bērnam piedzimstot un mainot dzimumu vēlāk, ir pilnīgi atšķirīgi apstākļi. Jaundzimuša bērna dzimuma noteikšana notiek pašsaprotami pēc fiziskajām pazīmēm, turpretim dzimuma maiņas gadījumā jāņem vērā, ka cilvēks nevar pilnībā pārveidoties otrā dzimumā, ir iespējama tikai vairāk vai mazāk tuvāka pielāgošanās atkarībā no tā brīža zinātnes un medicīnas attīstības līmeņa un valstī vai – personas iespēju robežās – citās valstīs pieejamām

medicīnas tehnoloģijām. Papildus fiziskajām (bioloģiskajām) izmaiņām ir novērtējama personas pašas identificēšanās ar konkrētu dzimumu (kas atspoguļojas, citastarp, transseksuālisma diagnozē). Tāpat jāņem vērā, ka cilvēks ir ne tikai bioloģiska būtne, bet savu dzimuma lomu īsteno sabiedrībā, tātad vērtējama arī viņa sociālā uzvedība un tas, kā viņu uztver sabiedrība. Turklāt īpaši jāņem vērā, ka tiesiskās noteiktības interesēs (kura pamatā ir tas sabiedrības interešu apsvērums, kas liek valstij rūpīgi pārbaudīt dzimuma maiņas faktu) ir jāvērtē ne tikai bioloģiskā atbilstība mainītajam dzimumam, bet arī personas pārliecinoša vēlme un iespēja visu turpmāko dzīvi būt mainītajā dzimumā. Fiziskās izmaiņas, jo īpaši neatgriezeniskas, tādējādi vispirms ir svarīgas tieši tādēļ, ka apstiprina personas mērķi neatgriezeniski uz turpmāko laiku mainīt dzimumu un spēju dzīvot kā cita dzimuma pārstāvim.

[19] Šādu skaidrojumu apstiprina gan Eiropas Padomes Parlamentārās asamblejas iepriekš atreferētā rekomendācija, gan arī citu Eiropas demokrātisko valstu prakse dzimuma maiņas atzīšanā.

No rekomendācijas izriet, ka valstij būtu jāatzīst mainītais dzimums atbilstoši personas izskatam, ārējai ķermeņa uzbūvei, psiholoģijai un sociālajai uzvedībai.

Kā pēc pieejamiem citu valstu likumu tekstiem un tiesiskā regulējuma apskatiem, kā arī atsaucēm Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumos (*Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā Christine Goodwin pret Apvienoto Karalisti*, 56, 84) secina Senāts, kritēriji dzimuma maiņas atzīšanai dažādās valstīs ir dažādi, taču ir vērojama tendence piešķirt nozīmi ne tikai bioloģiskajām atšķirībām, bet plašākam faktoru kopumam, kas apstiprina personas spēju turpmāk dzīvot mainītajā dzimumā. Apvienotās Karalistes Dzimuma atzīšanas likums (http://www.opsi.gov.uk/acts/acts2004/ukpga_20040007_en_1) neprasa ķirurģiskas operācijas kā obligātu priekšnoteikumu dzimuma maiņas atzīšanai, uzsvars tiek likts uz to, vai persona ar savu sociālo uzvedību ilgākā laika posmā pierāda savu vēlmi turpmāk sabiedrībā dzīvot kā pretējā dzimuma pārstāvim. Taču tas šobrīd ir izņēmums uz citu Eiropas valstu fona (*sal. Apvienotās Karalistes Dzimuma atzīšanas kolēģijas pārskats par valstīm, kuru atzīto dzimumu maiņu akceptē Apvienotajā Karalistē*: http://www.grp.gov.uk/documents/table_of_gender_recognition_schemes_apr_2004.pdf). Parasti par nepieciešamu tiek uzskatīta hormonu terapija un ķirurģiska iejaukšanās (taču nav skaidri reglamentēts, cik un kādas operācijas tieši nepieciešamas abu veidu dzimuma

maiņas gadījumā), kā arī personas reālā dzīves pieredze iegūstamajā vai jau iegūtajā dzimumā.

[20] Apgabaltiesa ir atzinusi (*sprieduma 16.punkta ceturtnā rindkopa*), ka tiesai nerodas šaubas, ka pieteicēja gan bioloģiskā, gan sociālā aspektā vēlas mainīt dzimumu, kā arī veic attiecīgas darbības, lai to realizētu, un grūtības vai neiespējamība veikt pilnīgai dzimuma maiņai nepieciešamās operācijas īsā laika posmā nevar ierobežot personas tiesības piederēt tai sociālajai grupai, kurai tā jūtas piederīga, ja persona veic no savas gribas atkarīgās, turklāt – neatgriezeniskas, darbības šā mērķa sasniegšanai. Senāts secina, ka apgabaltiesa ir konstatējusi apstākļus, kuri atbilstoši iepriekš norādītajiem apsvērumiem ir pietiekami, lai papildinātu dzimšanas reģistru ar ierakstu par dzimuma maiņu. Tā kā atbildētāja arī neapstrīd šādus secinājumus, bet uzstāj uz to, ka vienīgais kritērijs ir ārsta vai ārstniecības iestādes izziņas par notikušu dzimuma maiņu esamību, tad Senāts nesaskata pamatu apšaubīt apgabaltiesas secinājumus, ka pēc būtiskajiem novērtējamiem faktoriem dzimuma maiņa atzīstama par notikušu Civiltāvokļa aktu likuma 32.panta izpratnē.

Līdz ar to apgabaltiesa pamatoti ir uzlikusi pienākumu attiecīgi papildināt dzimšanas reģistru.

[21] Rīgas pilsētas Dzimtsarakstu nodaļa kasācijas sūdzībā pamatoti norāda, ka nav pārkāpusi juridiskās obstrukcijas aizliegumu – tā pieņēma pieteicējas iesniegumu un to izskatīja tiesību normu ietvaros. Pēc apgabaltiesas konstatētajiem apstākļiem var secināt, ka Rīgas pilsētas Dzimtsarakstu nodaļa ir izskatījusi pēc būtības pieteicējas iesniegumu, pati pēc savas iniciatīvas veikusi apstākļu noskaidrošanu, pieprasot atzinumu no Veselības ministrijas un ārsta vai ārstniecības iestādes izziņu. Līdz ar to strīds pastāv tikai par to, vai iestāde ir pilnībā noskaidrojusi un tiesību normu ietvaros pareizi novērtējusi visus lietā būtiskos apstākļus. Taču šim kasācijas sūdzības argumentam nav izšķirošas nozīmes, vērtējot apgabaltiesas sprieduma pareizību, jo tas nav novedis pie nepareiza rezultāta. Proti, prasījums par pienākuma uzlikšanu papildināt dzimšanas reģistru ir apmierināms atkarībā no tā, vai šāds prasījums ir pamatots pēc būtības (ir iestājušies apstākļi, pie kādiem papildinājumi veicami), nevis atkarībā no tā, vai iestāde iepriekš ir pieļāvusi kļūdas jautājuma izlemšanā. Līdz ar to prasījuma par pienākuma uzlikšanu pamatotība tiesai jebkurā gadījumā ir jāizvērtē patstāvīgi.

[22] Rīgas pilsētas Dzimtsarakstu nodaļa argumentē, ka nav pārkāpusi vienlīdzības principu, jo citos gadījumos papildinājumi dzimšanas reģistros par personas dzimuma maiņu izdarīti, pamatojoties uz Veselības ministrijas izteikto viedokli par dzimuma maiņu vai ārsta vai ārstniecības iestādes sniegtu atzinumu par personas dzimuma maiņu.

Senāts secina, ka iestādes pozīcija pamatota tikai, vadoties no pašas iestādes individuālā redzespunkta. Proti, Dzimtsarakstu nodaļas ieskatā citas valsts iestādes – Veselības ministrijas – atšķirīgs atzinums ir pietiekams pamatojums atšķirīgam lēmumam. Taču jāņem vērā, ka no privātpersonas viedokļa nav būtiski, kā valsts pārvaldes iekšienē mainās vienas vai otras iestādes viedoklis par to, kā ir izlemjama noteikta veida jautājumi. Publiski tiesiskajās attiecībās valsts iepretim privātpersonai pastāv kā vienots veselums, un ikviena privātpersona var sagaidīt, ka visi valsts lēmumi salīdzināmos apstākļos būs līdzīgi. Šajā gadījumā, ja pieteicēja sākotnēji iesniedza tādus pašus dokumentus, uz kādu pamata citai personai bija veikti attiecīgi papildinājumi dzimšanas reģistrā, tad arī attiecībā uz pieteicēju bija jāpieņem tāds pats lēmums, vai arī jāpamato, ar ko viņas gadījums ir atšķirīgs (piemēram, mainījies tiesiskais regulējums, ir atšķirīgi individuālā gadījuma faktiskie apstākļi). Ņemot vērā, ka apgabaltiesa nav vērtējusi otra pieteicējas norādītā gadījuma faktiskos apstākļus atbilstoši šajā spriedumā norādītajiem dzimuma maiņas kritērijiem (konkrētās personas vēlme un spēja turpmāk dzīvot kā cita dzimuma personai, jo īpaši izvērtējot sociālo faktoru), Senātam nav pamata secināt, vai patiešām arī salīdzināmajā gadījumā bija pieņemts pamatots lēmums, taču apgabaltiesas norāde uz nepieciešamību ievērot vienlīdzības principu ir pamatota.

Turklāt, lai arī nav pamata to attiecināt uz šo lietu, Senāts uzskata par nepieciešamu norādīt, ka apstākļos, kad likumā nav noteiktas jebkādas formālas prasības dzimuma maiņas juridiskai atzīšanai, iestādes prakse līdzīgos gadījumos pati par sevi ir būtisks apsvēruma, vērtējot, vai ir pamats reģistrēt dzimuma maiņu. Proti, ja persona, tieši tādēļ, ka zināja, kādas prasības iestāde citos gadījumos izvirza, vadījās tieši pēc iestādes prakses, paļāvās uz iespēju ar tieši tādiem pašiem nosacījumiem juridiski mainīt dzimumu, tad paļāvība uz iestādes praksi kā vienīgo valstī pastāvošo kritēriju ir ļoti nozīmīga.

[23] Izvērtējot pieteicējas pretsūdzību par morālā kaitējuma novērtējumu, atzīstams, ka apgabaltiesa nav ņēmusi vērā visus apstākļus, kuri varētu liecināt par morālā kaitējuma pastāvēšanu un līdz ar to par tā atlīdzināšanas nepieciešamību. Apgabaltiesa kā iespējamo morālā kaitējuma avotu vērtējusi iespējamo valsts institūciju

atteikšanos ievērot pieteicējas tiesības un uzskatījusi, ka pareizais ceļš tādā gadījumā būtu vērsties pret katru šādu valsts institūcijas rīcību.

Senāta ieskatā morālas ciešanas varētu nodarīt ne tikai neiespējamība vispār panākt savu tiesību īstenošanu valsts institūcijās, bet personas saskarsme vispār gan ar apkārtējo sabiedrību, gan ar valsts institūcijām apstākļos, kad tai nākas darīt zināmus savus personas datus atbilstoši personas dokumentiem, tātad darīt zināmu gan neatbilstību starp faktiski uztveramo un juridiski atzīto dzimumu, kā arī, iespējams, skaidrot šādas situācijas iemeslus. Tāpat apgabaltiesa nav vērtējusi, vai, cenšoties izvairīties no nepieciešamības atklāt par sevi šādas ziņas, pieteicēja nav bijusi spiesta pati ierobežot gan sociālos kontaktus, gan savu tiesību brīvu īstenošanu, gan arī mazināt jauniegūtā dzimuma izpausmes tikai tā iemesla dēļ, lai izvairītos no situācijām, kad varētu būt apgrūtināta pieteicējas identifikācija atbilstoši personas dokumentos ierakstītajam vārdam un dzimumam. Kā iepriekš norādīts uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas skaidrojumu, neatbilstība starp personas faktiski pieņemto stāvokli sabiedrībā un viņas juridisko statusu var radīt pietiekami nozīmīgu iejaukšanos personas privātajā dzīvē (*sk. šā sprieduma 12.punktu*).

Pieteicēja pieteikumā norādījusi, ka viņu pazemo, citastarp, tas, ka viņas iesniegtie dokumenti tiek sūtīti dažādām institūcijām izvērtēšanai. Šajā sakarā Senāts nepiekrīt apgabaltiesas atzinumam par to, ka Administratīvā procesa likuma 59.pants, kas paredz iestādes pienākumu noskaidrot lietas apstākļus, ir pietiekams pamats, lai iestāde jebkuru ar personu saistītu informāciju nosūtītu citai iestādei vai privātpersonai (šajā gadījumā – ārstniecības iestādei). Jautājums par personas dzimuma maiņu ir īpaši sensitīvi personas dati. Šādu datu sniegšana ir ierobežojama gan attiecībā uz privātpersonām, gan arī valsts pārvaldes iekšienē. Tā ir pieļaujama ar datu subjekta rakstveida piekrišanu, vai attaisnojama tikai nepieciešamības robežās (sk. Fizisko personu datu aizsardzības likuma 11.pantu). Līdz ar to ir izvērtējams, vai un ciktāl bija nepieciešams tieši konkrētās personas datus un pieteicējas sniegto informāciju nosūtīt citām iestādēm. Tai skaitā, ir novērtējams, kāds raksturs ir Veselības ministrijas atzinumiem un vai šādu atzinumu sniegšanā bija nozīme konkrētajai informācijai par pieteicēju. Tā kā apgabaltiesa nav vērtējusi apstākļus, kas varētu būt būtiski jautājumā par morālā kaitējuma konstatēšanu un atlīdzināšanu, spriedums šajā daļā atzīstams par neatbilstošu Administratīvā procesa likuma 103.panta otrajai daļai (tiesas pienākums objektīvi noskaidrot lietas apstākļus un sniegt tiem juridisko novērtējumu), tādēļ atceļams un nosūtāms attiecīgā prasījuma atkārtotai izvērtēšanai.

Rezolutīvā daļa

Pamatojoties uz Administratīvā procesa likuma 348.panta 2.punktu un 351.pantu,
Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departaments

n o s p r i e d a

Atcelt Administratīvās apgabaltiesas 2007.gada 11.aprīļa spriedumu daļā par morālā kaitējuma atlīdzinājumu un nosūtīt lietu šajā daļā jaunai izskatīšanai Administratīvajai apgabaltiesai.

Pārējā daļā spriedumu atstāt negrozītu un Rīgas pilsētas Dzimtsarakstu nodaļas kasācijas sūdzību noraidīt.

Spriedums nav pārsūdzams.

Tiesas sēdes priekšsēdētāja	senatore	(<i>paraksts</i>)	V.Krūmiņa
	senatore	(<i>paraksts</i>)	J. Briede
	senatore	(<i>paraksts</i>)	D.Mita
	senators	(<i>paraksts</i>)	N.Salienieks
	senatore	(<i>paraksts</i>)	I.Skultāne
	tiesnese	(<i>paraksts</i>)	R.Vīduša

NORAKSTS PAREIZS

Tiesnese

R. Vīduša

Rīgā 2008.gada 14.janvārī